

Η μεγαλύτερη πολιτιστική λεηλασία Εκκλησίες και αρχαιολογικοί χώροι στα κατεχόμενα Ληλατούν εδώ και 30 χρόνια

Μαρίνα Σχίζα

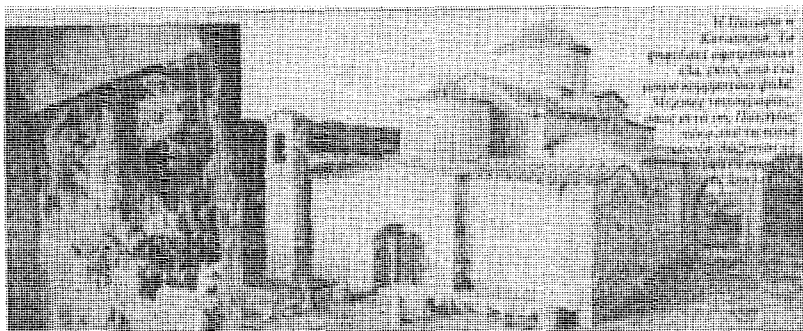
Η μεγαλύτερη καταστροφή της πολιτιστικής κληρονομιάς της Κύπρου έχει γίνει τα τελευταία 30 τριάντα χρόνια. Σε καμιά άλλη περίοδο της ιστορίας της η Κύπρος δεν έχει υποστεί τόση συστηματική λεηλασία και καταστροφή της πολιτιστικής, ιδιαίτερα της θρησκευτικής, χριστιανικής της κληρονομιάς.

Από το 1974, που οι Τούρκοι εισβολείς πάτησαν το πόδι τους στην Κύπρο, άρχισε να γίνεται μια προσπάθεια αφανισμού

κάθε τι χριστιανικού και ελληνικού. Η καταστροφή είναι λίγο-πολύ γνωστή. Το μέγεθος, όμως της καταστροφής άρχισε να γίνεται απόλυτα αντιληπτό όταν πριν μερικές βδομάδες ο Ντενκτάς αποφάσισε να ανοίξει μια πόρτα στο διαχωριστικό τείχος. Πήγαμε, είδαμε φωτογραφίσαμε και καταγράψαμε την καταστροφή. Τα ντοκουμέντα είναι φρικιαστικά.

Το πιο τραγικό, όμως, σε αυτό το

μαύρο κεφάλαιο της ιστορίας της Κύπρου, είναι ότι η Κυπριακή Δημοκρατία είναι αδύναμη να επέμβει και να διασώσει ό,τι διασώζεται. Η Εκκλησία από την άλλη, όχι μόνο δεν μπορεί να επέμβει αλλά και να πάρει θέση, αφού αυτή τη στιγμή οι δεσπότες της ασχολούνται με ένα και μόνο

θέμα: Την πλήρωση του αρχιεπισκοπικού θρόνου.

Το φωτογραφικό υλικό που παρουσιάζεται και οι πληροφορίες που έχουμε μαζέψει είναι μαρτυρία για την ένταση και έκταση της καταστροφής, λεηλασίας και σύλησης σε βάρος των εκκλησιαστικών ιερών μνημείων μας. Νοιάζεται κανείς;

Η εικόνα παρουσιάζεται τραγική με όλα τα χριστιανικά μνημεία, τα

αρχαία θέατρα, τους αρχαιολογικούς χώρους να είναι πλήρως ασυντήρητοι. Σημαντικότετοι αρχαιολογικοί χώροι, όπως το θέατρο των Σόλων και της Σαλαμίνας, η Έγκωμη, ο Άγιος Επικτήτος παρουσιάζουν εικόνα κατάρρευσης. Η πολιτιστική κληρονομιά στα κατεχόμενα είναι τεράστια. Σήμερα θα ασχοληθούμε μόνο με την εκκλησιαστική κληρονομιά, καλύπτοντας και πάλι ένα μόνο μέρος της, με την υπόσχεση να επανέλθουμε για να καλύψουμε ευρύτερα το κεφάλαιο αυτό.

Οι πλείστες εκκλησίες έχουν καταστραφεί και το 90% των κινητών έργων τέχνης που υπήρχαν σε αυτές (φορητές εικόνες, ιερά σκεύη, τοιχογραφίες, ψηφιδωτά) έχουν εξαφανιστεί. Μόνο τρεις εκκλησίες, αυτές της Κερύνειας, του Αποστόλου Βαρνάβα και του Αγίου Μάμαντος έχουν μετατραπεί σε μουσεία, αλλά και αυτές παρουσιάζουν εικόνα εγκατάλειψης. Δεν είναι μόνο η τυμβωρυχία και η αρχαιοκαπηλία που ακμάζει στο καθεστώς Ντενκτάς, αλλά και η αδιαφορία του καθεστώτος αφήνοντας τα μνημεία στο έλεος των στοιχείων της φύσεως να καταστρέφονται συνεχώς από έλλειψη στοιχειώδους φροντίδας.

Η συστηματική λεηλασία και καταστροφή έχει επικεντρωθεί κατά των χριστιανικών ναών, αναφέρει στον

«Φ» ο βυζαντινολόγος Αθανάσιος Παπαγεωργίου. Αφαιρέθηκαν τα ξυλόγλυπτα εικονοστάσια, αφαιρέθηκαν οι εικόνες δέθεν για να προστατευθούν. Τα ξυλόγλυπτα εικονοστάσια μεταφέρθηκαν σε αποθήκες στη

Λευκωσία. Οι αποθήκες κάηκαν και μαζί και τα ξυλόγλυπτα εικονοστάσια που είχαν μεταφερθεί εκεί. Αλλά και οι εικόνες που περισυνελέγησαν από τις εκκλησίες των κατεχομένων πόλεων και χωριών μας δεν είχαν καλύτερη τύχη. Από το 1975 μέχρι το 1976 άρχισαν να μεταφέρονται και να αποθηκεύονται σε αίθουσες της βόρειας πτέρυγας του κάστρου της Κερύνειας. Απ' εκεί μεταφέρθηκαν από τον Τούρκο αρχαιοκάπηλο Αϊντίν Ντικμέν, στο εξωτερικό, με τη συνεργασία του «διευθυντή» της «αρχαιολογικής υπηρεσίας» του ψευδοκράτους του Ντενκτάς. Μερικά κιβώτια με εικόνες κατασχέθηκαν στο αεροδρόμιο της Άγκυρας και επιστράφηκαν στο ψευδοκράτος. Στην παρωδία δίκης που ακολούθησε, απο-

καλύφθηκε η συνεργασία της «αρχαιολογικής υπηρεσίας» του ψευδοκράτους με τον Ντικμέν. Ενώ άρχισε η δίκη, δεν τέλειωσε ποτέ. Κανένας δεν καταδικάσθηκε. Όσες από τις εικόνες που είχαν επιστραφεί και ήταν παλιές και σε καλή κατάσταση, επανεξήχθησαν στο εξωτερικό σιγά-σιγά και πουλήθηκαν από τον Ντικμέν και τους συνεργάτες του.

Η λεηλασία και η καταστροφή δεν περιορίσθηκε μόνο στις εικόνες και στα ιερά σκεύη που ήταν κατασκευασμένα από ασήμι και χρυσό. Επεκτάθηκε και στις τοιχογραφίες και τα εντοιχία ψηφιδωτά. Κατέστρεψαν τελείως το ψηφιδωτό της αψίδας της εκκλησίας της Παναγίας Κυράς, κοντά στο τουρκικό χωριό Λειβάδια της Καρπασίας, που χρονολογείτο στα τέλη του βου αιώνα. Αφαίρεσαν τα ψηφιδωτά από την αψίδα της Εκκλησίας της Παναγίας της Κανακαριάς, που χρονολογούνται στα πρώτα χρόνια της Βασιλείας του Ιουστινιανού του Α΄, μεταξύ 525-530 μ.Χ. Μοίρασαν τον Χριστό που καθόταν στα γόνατα της Θεοτόκου, αφαίρεσαν ή κατέστρεψαν το κάτω τμήμα του στήθους και τα φτερά του Αρχαγγέλου που εικονίζετο στα δεξιά της ένθρονης Θεοτόκου, κατέστρεψαν τον λυρόσχημο θρόνο και τα δυο μισοκαταστρεμμένα ψηφιδωτά των

Αποστόλων Παύλου και Φιλίππου και τα πλατύφυλλα φυτά και το χρυσό βάθος και αφαίρεσαν τα άλλα ψηφιδωτά. Το άνω μέρος του Χριστού, το κεφάλι του Αρχαγγέλου και τα μετάλλια με τις μορφές των Αποστόλων Ματθαίου και Ιακώβου, πούλησε ο Ντεκμέν σε έμπορο τέχνης της Ινδιανούπολης στις Ηνωμένες Πολιτείες. Ύστερα από δίκες που κράτησαν δύο χρόνια τα ψηφιδωτά επιστράφηκαν στην Κύπρο και σήμερα βρίσκονται στο Βυζαντινό Μουσείο του ιδρύματος Αρχιεπισκόπου Μακαρίου Γ΄ στη Λευκωσία. Προηγουμένως είχαν επιστραφεί στην Κύπρο δυο άλλα μετάλλια, αρκετά φθαρμένα, με τις μορφές των Αποστόλων Λουκά και Βαρθολομαίου. Ένα άλλο ψηφιδωτό μετάλλιο, με τη μορφή του Αποστόλου Θαδδαίου, από την αψίδα της Κανακαριάς, αποκτήθηκε το 1997.

Η συστηματική καταστροφή και η αφαίρεση των τοιχογραφιών από εκκλησίες στο κατεχόμενο τμήμα της Κύπρου, που άρχισε σχεδόν αμέσως μετά την τουρκική εισβολή, συνεχίζεται αδιάκοπα. Παρουσιάζοντας μερικές πρόσφατες φωτογραφίες από τις εκκλησίες στα κατεχόμενα, ο κ. Παπαγεωργίου παρατηρεί, συγκρίνοντας τις με φωτογραφίες που λήφθηκαν, παλαιότερα, ότι οι λεηλασίες

συνεχίζονται ακόμα αφού μερικά κομμάτια φαίνεται να αφαιρέθηκαν πρόσφατα. Σύμφωνα με τον κ. Παπαγεωργίου, οι Τούρκοι αφαιρέ-

θεσία Πύργος (12ος αιώνας), της Γιαλούσας, της Παναγίας στην τοποθεσία Αγκάρι του Αγ. Ανδρονίκου Καρπασίας, του Αγίου Σεργίου κοντά

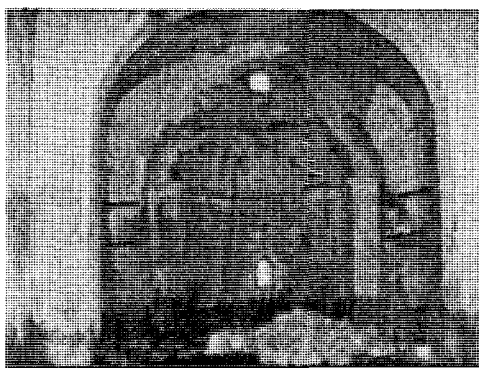
Το εξωτερικό και μέρος του εσωτερικού της τοιχογραφημένης εκκλησίας του Αντιφωνητή κοντά στον Πενταδάκτυλο (τέλη του 12ου αιώνα). Είχαν αφαιρεθεί τα τμήματα από τις τοιχογραφίες «Η μέλλουσα κρίση» και «Η ρίζα του Ιεσσαί», του 15ου αιώνα. Οι μεγάλες αυτές συνθέσεις που σώζονται σε άριστη κατάσταση μέχρι την τουρική εισβολή, αφαιρέθηκαν ολοσχερώς και κομματιάστηκαν θάρβαρα. Οι καταστροφές και λεηλασίες συνεχίζονταν μέχρι πρόσφατα. Μέχρι πρόσφατα, σωζόταν ένα κομμάτι από τη «Μέλλουσα Κρίση», που όπως φαίνεται δεν υπάρχει τώρα. Αφαιρέθηκαν, επίσης, οι τοιχογραφίες των Αποστόλων και κατέστρεψαν το πρόσωπο του Αποστόλου Παύλου.

σαν και πούλησαν τοιχογραφίες από τις εκκλησίες: Αγίου Φίλωνος των Αγγριδίων (12 αιώνας), στ' ανατολικά του Ριζοκαρπάσου, Αγίου Φωτίου στ' ανατολικά της Γιαλούσας (15ος αιώνας), της Αγίας Μαρίας στην τοπο-

στη Νέτα της Αγίας Σολομονής (9ος αιώνας) και Αγίου Νικολάου (16ος αιώνας), στην Κώμη του Γιαλού, της Παναγίας Περγαμηνιώτισσας (12ος αιώνας) κοντά στην Ακανθού, της Παναγίας της Αψινθιώτισσας (12ος

αιώνας) κοντά στο Συγχαρί, του Αντιφωνητή (12ος-15ος αιώνας) κοντά στην Καλογραία, της Αχειροποιήτου στη Λάμπουσα (12ος αιώνας, του Αγίου Γεωργίου (15ος-18ος), στο Καπούτι, της Παναγίας (15ος-16ος) της Κατωκοπιάς, κατέστρεψαν τοιχογραφίες στην εκκλησία του Αρχαγγέλου στην Κώμη του Γιαλού, τον Άγιο Ιωάννη στο Φλαμούδι, την εκκλησία της Παναγίας Αυγασίδας κοντά στη Μηλιά, της Παναγίας στην Άσσια (15ος-16ος αιώνας) της Αγίας Θέκλας κοντά στο Μαρκό, του Αγ. Σπυρίδωνος στην Τρεμετουσιά (11ος-12ος αιώνας), της Αγίας Τριάδος της Μονής Χρυσοστόμου του Κουτσοβέντη, της Παναγίας Γαλατερούσας κοντά στον Καραβά, της Αγίας Μαρίας στην Αυλώνα και τον Άγιο Γεώργιο τον Ρηγάτη, κοντά στην Κυρά. Κατέστρεψαν ακόμη τοιχογραφίες στην εκκλησία του Αγίου Βασιλείου στην Πέτρα. Κατεδάφισαν τις εκκλησίες του Αγίου Γεωργίου Ρηγάτη (Ορειάτη) του 10ου και 19ου αιώνα, του Σωτήρος στη Λουρουτζίνα (14ος αιώνας), της Παναγίας της Αυγασίδας (15ος αιώνας) και άλλες, νεότερων χρόνων. Από την εκκλησία της Αγίας Μαρίας στη Λουρουτζίνα αφαίρεσαν την αφίδα και μετέτρεψαν την εκκλησία σε γκαράζ αυτοκινήτων.

Πολλές εκκλησίες έγιναν τζαμιά, άλλες αθλητικές λέσχες, καφενεία, εστιατόρια νυκτερινά κέντρα, μάντρες προβάτων, στρατιωτικές αποθήκες και αχυρώνες και αποχωρητήρια.

Πως ξήλωναν τις τοιχογραφίες και τα ψηφιδωτά

Στην τραγωδία που κατέστρεψε ένα από τα μεγαλύτερα κέντρα θρησκευτικής τέχνης της Μεσογείου, την Κύπρο - σύμφωνα με το βιβλίο των Εμανιέλ ντε Ρου και Ρολάν Πιέρ Πουρινγκό «Γιουρούσι στην Τέχνη» («Razia Sur l' art») - δύο ήταν εκείνοι που έπαιξαν καθοριστικό ρόλο: ο Τούρκος Αϊντίν, Ντικμέν και ο Ολλανδός έμπορος Μίκαελ Βαν Ριν, οι οποίοι εκμεταλλεύτηκαν τη συγκυρία της εισβολής των τουρκικών στρατευμάτων στην Κύπρο το 1974 και ανέπτυξαν τους δεσμούς συνεργασίας τους. Λάτρης της τέχνης και

αργότερα παθιασμένος με τους βυζαντινούς θησαυρούς, ο Βαν Ριν ήταν ο άνθρωπος που για μια εικοσαετία βρέθηκε στο κέντρο των λαθραίων επιχειρήσεων έργων τέχνης της Κύπρου. Αναφερόμενος σε εκείνη την περίοδο της εισβολής του Ατίλα, ο Βαν Ριν γράφει στο βιβλίο του «Hot Art, cold cash» (εκδ. Little Brown & Co.): «Οι συνθήκες ήταν ιδανικές για εκείνους που είχαν το προνόμιο της πρόσβασης, είτε στο σύστημα που είχαν οργανώσει οι δυνάμεις του ΟΗΕ. Και ο Αϊντίν Ντικμέν ήταν ιδιαίτερα προνομιούχος. Τούρκος πολίτης, κάτοχος κυπριακού διαβατηρίου, με περιουσία στα βόρεια τμήματα του νησιού.

Οι σχέσεις του με τις ανώτατες αρχές του τουρκικού στρατού ήταν τέτοιες, που συχνά παρουσιαζόταν ως ο επίσημος αρχαιολόγος των στρατευμάτων κατοχής, παρ' όλο που δεν ήταν αλήθεια». Ο Ντικμέν, σύμφωνα με τις περιγραφές του Βαν Ριν ο οποίος αργότερα θα έρθει σε ρήξη με τον Τούρκο συνεργάτη του και θα συμβάλει στον εντοπισμό και την επιστροφή μέρους των κλεμμένων θησαυρών - είχε στήσει μια τέλεια οργάνωση κλοπής των έργων, στην οποία είχαν αναμειχθεί αξιωματούχοι των τουρκικών στρατευμάτων, μέχρι και άνθρωποι της ανώτερης ηγεσίας των κυανοκράνων του

ΟΗΕ. Η ομάδα του έβγαζε τα λαθραία από το νησί με αεροπλάνα ή πλοία μέσω Τουρκίας, και στη συνέχεια έφταναν στην Ανατολική Γερμανία. Από εκεί, τα μετέφερε σε διαμερίσματα στο Μόναχο. Ο Ντικμέν γίνεται η «κατ' εξοχήν πηγή προμήθειας» για τον Βαν Ριν. Το 1974, του παρουσιάζει ως πρώτο δείγμα μια τοιχογραφία του 14ου αι. από την εκκλησία του Αγ. Ευφημιανού, στο χωριό Λύση.

Ο Βαν Ριν είναι ενθουσιασμένος, αν και δυσπιστεί για τη γνησιότητα του θησαυρού, καθώς θεωρεί αδύνατη τη μεταφορά του από το ναό που βρίσκεται στα κατεχόμενα τμήματα του νησιού. Ο Ντικμέν του εξηγεί τις μεθόδους του: «Επειδή δεν είναι δυνατό να μεταφέρω ολόκληρο τον τοίχο της εκκλησίας, τον τεμαχίζουμε κομμάτι, κομμάτι και σε αυτά βάζουμε αριθμούς». Η δουλειά γινόταν από μια ομάδα μεταναστών, τους οποίους ο Ντικμέν είχε εκπαιδεύσει με σεμινάρια συντήρησης έργων τέχνης, στη Βουδαπέστη και το Μόναχο. Στους ηθικούς δισταγμούς του Βαν Ριν, πως είναι έγκλημα να αποτοιχίζεις εκκλησίες για να λεηλατείς τους θησαυρούς της, ο Ντικμέν του παρουσίασε την άποψη πως είναι ο μόνος τρόπος σωτηρίας τους, καθώς οι πληροφορίες του μέσα από τον τουρκικό στρατό μιλούσαν για

ολοκληρωτική καταστροφή «των μνημείων, που θύμιζαν στους μουσουλμάνους τους αιώνες πολιτιστικής και θρησκευτικής κυριαρχίας των Ελλήνων». Και για να δελεάσει τον αναποφάσιστο Ολλανδό, ο Ντικμέν τον οδηγεί στα βόρεια της Κύπρου, για να του δείξει τα κομμάτια μιας άλλης τοιχογραφίας, κλεμμένης από τη μονή του Αντιφωνητή, όπως και τις εικόνες που είχαν κλαπεί από το μοναστήρι του Αγ. Χρυσοστόμου. Ο Βαν Ριν αποφασίζει να αγοράσει το θησαυρό. Όσο για τις αμφιβολίες του πως αυτοί θα μπορέσουν να βγουν από εκεί, ο Ντικμέν τον καθησυχάζει. Το φορητό με το πολύτιμο φορτίο θα φτάσει σε ένα συγκεκριμένο σημείο. Στη συνέχεια, η μεταφορά του με αξιόπιστα έγγραφα, χωρίς άλλες διατυπώσεις, μέχρι τη Γερμανία θα ήταν παιχνίδι...

Η υπόθεση του Μονάχου

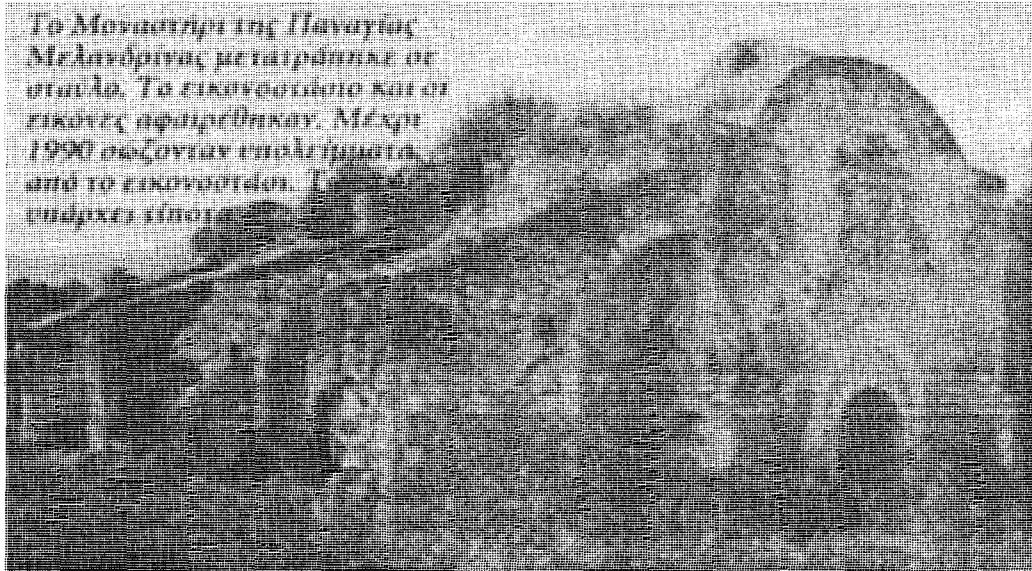
Ο εντοπισμός των λεηλατημένων αρχαιοτήτων ξεκίνησε τον Σεπτέμβριο του 1996, ύστερα από μακροχρόνιες ενέργειες της Τασούλα Χατζητοφή, πρώην επιτίμου προξένου της Κύπρου στη Χάγη και αντιπρόσωπου στο εξωτερικό του Αρχιεπισκόπου της Κύπρου, Χρυσοστόμου. Το Φεβρουάριο 1997, ο Βαν Ριν της προτείνει να αγοράσει ο ίδιος πολλούς από τους θησαυρούς που είχε ο Ντικμέν στην κατοχή του,

με την προϋπόθεση ότι θα είχε την υποστήριξη των Αρχών του νησιού κι ένα σεβαστό ποσό. Η πρόξενος παίρνει το πράσινο φως από τη Λευκωσία, καθώς και το ποσό των 500.000 δολαρίων. Στη συνέχεια, τα γεγονότα παίρνουν την τροπή αστυνομικού μυθιστορήματος. Στις 5 Σεπτεμβρίου, ο Ολλανδός φέρνει στο προξενείο το ψηφιδωτό του Αγ. Θαδδαίου της Κανακαριάς. Στις 6, θα αγοράζει είκοσι πέντε τμήματα των τοιχογραφιών: «Η ρίζα του Ιεσσαί» και «Η Μέλλουσα Δίκη» που είχαν αποτοιχιστεί από το μοναστήρι του Αντιφωνητή. Και μέχρι τον Οκτώβριο, ο Βαν Ριν έχει επιστρέψει 32 κομμάτια από τοιχογραφίες και ψηφιδωτά. Τότε, τα μέλη της επιχείρησης αποφασίζουν τη σύλληψη του Ντικμέν. Στην επιχείρηση συμμετέχει και η Αστυνομία εγκλήματος του Μονάχου, η Τασούλα Γεωργίου-Χατζητοφή και δυο επιθεωρητές της Ιντερπόλ. Κι όταν η ομάδα κάνει έφοδο στο διαμέρισμα του Ντικμέν, βρίσκεται μπροστά σε ένα μοναδικό θέαμα. Πίσω από τις κρύπτες των διπλών τοίχων, οι αστυνομικοί βρήκαν γύρω στα τέσσερις χιλιάδες αντικείμενα από διαφορετικές προελεύσεις. Από τα οποία 140 εικόνες, δεκάδες τεμάχια από βυζαντινές τοιχογραφίες και ψηφιδωτά, ασημένιους σταυρούς, ευαγγέλια και άλλα κειμή-

λια, όλα προερχόμενα από μονές και εκκλησίες της Κύπρου.

Μέσα από αυτό το πλήθος, οι αστυνομικοί κατάσχουν το έκτο και τελευταίο τεμάχιο των ψηφιδωτών της Κανακαριάς, που απεικονίζει τον Αγ. Θωμά. Και μέχρι να επιστραφούν στις κυπριακές Αρχές, τα αντικείμενα βρίσκονται στο μουσείο του Μονάχου. Σύμφωνα με τον υπεύθυνο της Αστυνομίας του Μονάχου, Πέτερ Κίσιερ, η υπόθεση Ντικμέν «είναι η πιο θεαματική περίπτωση κλεμμένων έργων τέχνης που ανακαλύφθηκαν στη Γερμανία-και αναμφίβολα στην Ευρώπη-τα τελευταία χρόνια».

φούν οι πολιτιστικοί μας θησαυροί από το Μόναχο, όπου τώρα βρίσκονται στις αποθήκες της Βαυαρικής αστυνομίας; Η θα αποτελέσουν μέρος ενός μουσείου που θα γίνει αν τελικά τα κατάσχουν οι Γερμανοί ως αντάλλαγμα για τους φόρους που οφείλει στο γερμανικό κράτος ο Ντικμέν; Η κωλυσιεργία μας να διεκδικήσουμε έγκαιρα τα αντικείμενα μήπως έδωσε το δικαίωμα στον Ντικμέν να είναι ο νόμιμος ιδιοκτήτης τους; Γιατί, η Γερμανία δεν έχει υπογράψει τη Συνθήκη της ΟΥΝΕΣΚΟ για επιστροφή των κλεμμένων έργων Τέχνης. Δεύτερον, σύμφωνα με τη

Ο Ντικμέν αρχικά φυλακίστηκε. Όμως το 1998 αποφυλακίστηκε περιμένοντας τη δίκη του. Θα επιστρα-

νομοθεσία της, αν έχουν περάσει δέκα ή-σε άλλες περιπτώσεις-είκοσι χρόνια μετά την κλοπή, το κλεμμένο

αντικείμενο είναι δυνατό να επιστραφεί στον έμπορο, έστω και αν το κατέχει παρανόμως, και όχι στον κάτοχό του. Στη συγκεκριμένη περίπτωση έχουν περάσει 27 χρόνια...»

Τι κάνουμε εμείς

Ενώ υπάρχει η βούληση από την κυβέρνηση και τα αρμόδια κυβερνητικά τμήματα για να αρχίσει μια εκστρατεία καταγραφής με στόχο τη διάσωση και επιδιόρθωση των όσων έχουν απομείνει, το όλο θέμα προσκρούει στην άρνηση του Ντενκτάς να συνεργαστεί. Η Κυπριακή Κυβέρνηση έχει ήδη δεχτεί την πρόταση του Συμβουλίου της Ευρώπης για να δημιουργηθεί μια επιτροπή με Ελληνοκυπρίους, Τουρκοκυπρίους και ξένους επιστήμονες που να αναλάβουν την καταγραφή των μνημείων της πολιτιστικής κληρονομιάς που υπάρχει, με στόχο την επιδιόρθωσή τους. Για να υλοποιηθεί η πρόταση του Συμβουλίου της Ευρώπης θα πρέπει να γίνει δεκτή και από τις δυο πλευρές, κάτι που μέχρι τώρα δεν έχει κάνει ο κατοχικός ηγέτης.

Απαντώντας σε ερώτηση του «Φ», κατά πόσον το Τμήμα Αρχαιοτήτων και ο ίδιος θα επισκεφθούν τα κατεχόμενα για να εκτιμήσουν την κατάσταση, ο διευθυντής του Τμήματος Αρχαιοτήτων Σοφοκλής Χατζησάββας, τόνισε ότι κάτι τέτοιο δεν μπορεί να γίνει επίσημα αυτή τη

στιγμή, αφού απαιτείται η επίδειξη διαβατηρίου. Κάτι τέτοιο μπορεί να προωθηθεί με επιστήμονες μη κυβερνητικών οργανισμών, όμως η εκτίμηση της κατάστασης είναι ένα θέμα και η επιδιόρθωση άλλο, τόνισε. Για να υλοποιηθεί ένα πρόγραμμα επιδιόρθωσης θα πρέπει να συμβάλει επίσημα το Τμήμα Αρχαιοτήτων, κάτι που αυτή τη στιγμή δεν μπορεί να γίνει αφού ο Ντενκτάς δεν έχει αποδεχθεί την πρόταση του Συμβουλίου της Ευρώπης.

Απαντώντας σε ερώτησή μας, ο κ. Χατζησάββας είπε ότι μπορεί να υπάρχει η διάθεση από Τουρκοκύπριους αρχαιολόγους να συντηρήσουν αυτά τα έργα, αλλά δεν έχουν τα μέσα και τη γνώση για να το κάνουν. Άμεσης συντήρησης χρήζουν οι βυζαντινές εκκλησίες, όπως αυτή του Αντιφωντή, στην οποία έχουν απομείνει μερικές μόνο τοιχογραφίες, η εκκλησία Αψηδιώτισσα και πολλές άλλες. Πρόταση για τη δημιουργία ενός Πολιτιστικού Χάρτη της Κύπρου έκανε ο βουλευτής Δημήτρης Συλλούρης, την οποία έχει δεχτεί ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας. Σύμφωνα με την πρόταση, θα χρηματοδοτηθεί ένα πρόγραμμα από την Ευρωπαϊκή Ένωση, η οποία θα αναλάβει σε συνεργασία με τους επισήμους φορείς του κράτους-την εποπτεία της καταγραφής όλων των μνη-

μείων στις ελεύθερες και κατεχόμενες περιοχές, συμπεριλαμβανομένων και των υποθαλάσσιων αρχαιολογικών χώρων, με στόχο την επιδιόρθωση όσων χρειάζονται. Την πρόταση αυτή, σύμφωνα με τον κ. Συλλούρη, αντιμετωπίζει πολύ θετικά η Ευρωπαϊκή Ένωση.

Διεθνείς οργανισμοί

Για τη διάσωση της πολιτιστικής κληρονομιάς της Κύπρου έχουν γίνει πολλές προσπάθειες μέσω της ICROM, το Κέντρο Αναστήλωσης και Συντήρησης Μνημείων, που υπάγεται στην ΟΥΝΕΣΚΟ, κι άλλων διεθνών οργανισμών. Στόχος είναι να μεταβούν επί τόπου για να μελετήσουν την κατάσταση των μνημείων, να γράψουν έκθεση και ακολούθως να εξασφαλιστούν χρήματα για συντήρησή τους. Πάντα, όμως, τίθεται το θέμα της πολιτικής κατάστασης στην Κύπρο και όλες οι απόπειρες των διεθνών οργανισμών παροσκρούουν στις απαιτήσεις του καθεστώτος Ντενκτάς για αναγνώριση. Δεν είναι, όμως μόνο αυτό. Οι εκθέσεις που κατά καιρούς έκανε η ΟΥΝΕΣΚΟ και άλλα διεθνή σώματα, δεν σκιαγραφούν απόλυτα την καταστροφή. Στην 100σέλιδη έκθεση που είχε ετοιμαστεί αμέσως μετά την τουρκική εισβολή ο Καναδός Ζιακ Νταλιμπάρ, εκ μέρους της ΟΥΝΕΣΚΟ, για την καταστροφή που συντελείται στα

κατεχόμενα ήταν τόσο προσβλητική που η ΟΥΝΕΣΚΟ του ζήτησε να την συμπτήξει, με αποτέλεσμα να εκδοθεί τελικά μια πεντασέλιδη έκθεση «για να ικανοποιήσει και τις δύο πλευρές». Ο διεθνής οργανισμός πρόσθεσε στην εισαγωγή διευκρίνιση ότι δεν αναλαμβάνει καμμία ευθύνη για το περιεχόμενο της έκθεσης.

Η πρώτη αποστολή από το Συμβούλιο της Ευρώπης έγινε με το διορισμό του Βαν ντε Βερφ ως εισηγητή της επιτροπής Πολιτισμού της Κοινοβουλευτικής Συνέλευσης του Συμβουλίου της Ευρώπης. Επισκέφθηκε τότε τις κατεχόμενες και τις ελεύθερες περιοχές μαζί με το γραμματέα της επιτροπής, κ. Κρεϊσόν. Η έκθεση Βαν ντε Βερφ, που εγκρίθηκε από την Κοινοβουλευτική Συνέλευση του Συμβουλίου της Ευρώπης, αποτελεί ένα πολυσέλιδο έγγραφο, στο οποίο καταλήγει ότι η Κύπρος είναι ένα μουσείο που καταστρέφεται. Στην έκθεση παρατίθενται στοιχεία από τον Άγιο Ιωάννη τον Χρυσόστομο, στον Κουτσοβέντη που μετεβλήθηκε σε στρατώνα - την Παναγία την Κανακαριά, τον Άγιο Θημωνιανό στη Λύση, στον Αντιφωνητή. Ακολούθησαν πολλές άλλες εκθέσεις, οι πλείστες από τις οποίες δεν ρίχνουν τις ευθύνες μόνο στον Αττίλα αλλά και σε μας. Και, βεβαίως,